

PRZEDSTAWIENIE DO ROZSTRZYgniĘCIA SĄDOWI NAJWYŻSZEMU ZAGADNIENIA PRAWNEGO BUDZĄCEGO POWAŻNE WĄTPLIWOŚCI W POSTĘPOWANIU CYWILNYM

MAŁGORZATA SEKUŁA-LELENO*

DOI: 10.26399/iusnovum.v17.2.2023.16/m.sekula-leleno

STRESZCZENIE

Instytucja pytań prawnych, prowadząca do związania sądu orzekającego w danej sprawie poglądem Sądu Najwyższego, zawartym w podjętej uchwale, jest wyjątkiem od konstytucyjnej zasady podległości sędziów tylko Konstytucji oraz ustawom (art. 178 ust. 1 Konstytucji RP).

Przedstawienie zagadnienia prawnego budzącego poważne wątpliwości w sytuacji występujących w orzecznictwie różnych wykładni tego samego przepisu będzie uzasadnione wtedy, gdy w ocenie sądu odwoławczego za przyjęciem każdej z tych wykładni przemawiają doniosłe, przedstawione przez ten sąd argumenty prawne, a wyboru właściwej wykładni nie wyjaśnia ani dotychczasowe stanowisko judykatury, ani doktryna prawa.

Zagadnienie przedstawione do rozstrzygnięcia Sądowi Najwyższemu w trybie art. 390 § 1 k.p.c. musi odpowiadać trzem podstawowym wymaganiom. Po pierwsze, zagadnienie to musi mieć charakter abstrakcyjny i dotyczyć wykładni przepisów prawa, niedopuszczalne jest bowiem przedstawienie Sądowi Najwyższemu zagadnienia prawnego sprowadzającego się jedynie do pytania o sposób rozstrzygnięcia sprawy. Po drugie, zagadnienie to musi obejmować wątpliwość prawną, której wyjaśnienie jest niezbędne do rozpoznania środka odwoławczego, co oznacza, że dla skorzystania z uprawnienia przewidzianego w art. 390 § 1 k.p.c. konieczny jest związek między przedstawionym zagadnieniem prawnym a podjęciem decyzji co do istoty sprawy, na istnienie którego musi wskazywać jurydyczna spójność sformułowanego zagadnienia i jego uzasadnienia, a także nawiązanie w ogólnie postawionym pytaniu

* dr, adiunkt w Katedrze Prawa i Postępowania Cywilnego Uczelni Łazarskiego w Warszawie (Polska), Członek Biura Studiów i Analiz Sądu Najwyższego, e-mail: malgorzata.sekula@lazarski.pl, ORCID: 0000-0001-5015-9018

do stanu faktycznego sprawy. Po trzecie wreszcie, przedmiotem zagadnienia przedstawionego do rozstrzygnięcia musi być kwestia prawna budząca rzeczywiście poważne wątpliwości; w razie powstania zwykłych wątpliwości sąd drugiej instancji obowiązany jest rozwiązywać je we własnym zakresie. Samoistnej przesłanki wystąpienia z pytaniem prawnym nie stanowią natomiast ani waga zawierającego się w nim problemu, ani też rozbieżności w orzecznictwie i piśmiennictwie co do sposobu jego rozwiązania.

Słowa kluczowe: zagadnienie prawne, Sąd Najwyższy, jednolitość orzecznictwa

SUBMISSION OF THE POINT OF LAW WHICH RAISES SERIOUS DOUBTS IN CIVIL PROCEEDINGS FOR THE RESOLUTION BY THE SUPREME COURT

ABSTRACT

The institution of questions of law, as a result of which the court ruling in the case is bound by the view of the Supreme Court expressed in its resolution, is an exception to the constitutional principle of subordination of judges solely to the Constitution and statutes (Article 178, paragraph 1 of the Constitution of the Republic of Poland).

The point of law which raises serious doubts because divergent interpretation of the same provision exist in the case-law could be submitted when in the opinion of the appellate court each of these interpretations can be adopted in view of its significant legal arguments, and neither the position of the jurisprudence nor the doctrine of law explains which interpretation should be chosen.

The point of law submitted to the Supreme Court for resolution under Article 390(1) of the Code of Civil Procedure must meet three basic requirements. Firstly, the point of law must be of an abstract nature and concern the interpretation of legal provisions, as it is unacceptable to present to the Supreme Court a question of law simply to get an answer on how to settle the case. Secondly, the point of law needs to concern a legal doubt which needs to be clarified in order to examine the legal remedy; in other words, in order to use the right set forth in Article 390(1) of the CCP, a link must exist between the presented point of law and a decision to be made on the merits of the case, and such link needs to be demonstrated through the juridical consistency of the point of law formulated at the outset and the reasons thereto, and through the proper reference to the facts of the case in such generally defined question of law. Thirdly, the point of law to be resolved needs to concern a legal issue which raises serious doubts; if ordinary doubts arise, the court of second instance needs to settle them on its own. The significance of the issue or the discrepancies in the jurisprudence and literature regarding the ways of its resolutions are not per se independent premises for raising a question of law.

Keywords: points of law, Supreme Court, uniformity of the case-law

UWAGI OGÓLNE

Podstawową funkcją jurysdykcyjną Sądu Najwyższego jest nadzór nad działalnością sądów przez zapewnienie zgodności z prawem i jednolitości orzecznictwa sądów powszechnych i sądów wojskowych¹.

¹ K. Markiewicz, w: T. Ereciński, K. Lubiński (red.), *System Prawa Procesowego Cywilnego. Tom IV. Część I. Postępowanie nieprocesowe*, Warszawa 2021, Legalis.

W postępowaniu cywilnym nadzór ten polega na dokonywaniu oceny prawidłowości wykładni i stosowania prawa przez sądy powszechne, natomiast ustalenia faktyczne, stanowiące podłoże rozpoznawanych spraw, oraz poprzedzająca je ocena dowodów pozostają domeną sądów meriti².

Kompetencje Sądu Najwyższego z punktu widzenia nadzoru judykacyjnego określone zostały w art. 1 ustawy o SN³, zgodnie z którym Sąd ten jest organem władzy sądowniczej powołanym do sprawowania wymiaru sprawiedliwości przez zapewnienie w ramach nadzoru zgodności z prawem oraz jednolitości orzecznictwa sądów powszechnych i wojskowych przy rozpoznawaniu kasacji i innych środków odwoławczych, podejmowanie uchwał rozstrzygających zagadnienia prawne oraz rozstrzyganie innych spraw określonych w ustawach. Zadania te wyróżniają SN w strukturze organizacyjnej sądownictwa.

Zapewnienie jednolitości orzecznictwa stanowi podstawę stabilizacji obowiązującego systemu prawnego i stosunków społeczno-gospodarczych, a tym samym praworządności i bezpieczeństwa prawnego⁴. Jest gwarancją realizacji konstytucyjnej zasady zaufania obywatela do państwa i stanowionego w tym państwie prawa. W doktrynie wskazano ponadto, że w postulatcie jednolitości prawa istotne jest, aby rozpoznanie spraw o zbliżonym stanie faktycznym zakończone było podobnymi orzeczeniami, zaś sądy – jako adresaci norm prawnych – powinny w sposób ujednolicony stosować i rozumieć te normy prawne⁵.

Oczywiście nie wyklucza to podejmowania rozstrzygnięć odmiennych od utrwalonej linii orzeczniczej, jednakże w każdym przypadku odejścia od utrwalonej linii orzeczniczej sąd powinien przedstawić silnie uzasadnione argumenty na rzecz odmiennej interpretacji przepisów.

Z tej perspektywy w sposób szczególny zwraca także uwagę rola Pierwszego Prezesa SN i obowiązek wynikający z art. 6 Ustawy o SN dbania o spójność systemu prawnego. Standard spójności rozpatrywany jest w literaturze łącznie z postulatem jednolitości prawa⁶.

Jednym z narzędzi stanowiących ważny środek nadzoru judykacyjnego, służących potrzebie zapewnienia prawidłowości, jednolitości i stałości orzecznictwa sądowego, są podejmowane przez Sąd Najwyższy uchwały rozstrzygające zagadnienia prawne budzące wątpliwości sądu odwoławczego powstałe przy rozpoznawaniu konkretnych spraw⁷. Ich celem jest wyjaśnienie w drodze wykładni dokonanej przez

² Postanowienie SN z 23.09.2010 r., III CSK 288/08, LEX nr 970081.

³ Ustawa z dnia 8 grudnia 2017 r. o Sądzie Najwyższym, t.j. Dz.U. z 2021 r., poz. 1904 ze zm.

⁴ K. Piasecki, *Organizacja wymiaru sprawiedliwości w Polsce*, Kraków 2005, s. 76

⁵ B. Szmulik, *Pozycja ustrojowa Sądu Najwyższego*, Warszawa 2008, s. 285 i n.; B. Banaszek, *Konstytucja RP. Komentarz*, Warszawa 2009, s. 808; J. Trzeciński, *Materiały z obrad Zgromadzenia Sędziów NSA w dniu 23 kwietnia 2007 r. Warszawa*, „Zeszyty Naukowe Sądownictwa Administracyjnego” 2007, nr 3, s. 14.

⁶ A. Nowak-Far, *Standard jednolitości i spójności prawa. Przykład prawa Unii Europejskiej*, w: A. Nowak-Far (red.), *Jednolitość i spójność prawa. Perspektywa Unii Europejskiej i Federacji Rosyjskiej*, Warszawa 2013, s. 15.

⁷ A. Łazarska, w: T. Szanciło (red.), *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Komentarz. Art. 1–505³⁹. Tom I*, Warszawa 2019, Legalis.

SN przepisów prawnych budzących wątpliwości oraz przepisów wywołujących rozbieżności w praktyce stosowania prawa.

W literaturze wskazuje się, że uchwały, obok zapewnienia jednolitości orzecznictwa w wymiarze treściowym, służą także zapewnieniu „jedności metodologicznej” przez wskazywanie sposobów dochodzenia do określonego rozstrzygnięcia oraz wartości i założeń teoretycznych⁸.

Jednolitość orzecznictwa jest, obok legalności, praworządności, obiektywności oraz pewności, jedną z ważniejszych wartości wewnętrznych prawa. To oznaka pewności prawa, przejawiająca się w rozstrzygnięciach wydawanych na podstawie norm prawnych⁹. W judykaturze Sądu Najwyższego wskazano, że: „Postulat jednolitości orzecznictwa sądowego niewątpliwie eksponuje pewność sądowego stosowania prawa”¹⁰.

Punktem wyjścia analizowanego zagadnienia jest art. 390 k.p.c., zgodnie z którym jeżeli przy rozpoznawaniu apelacji powstanie zagadnienie prawne budzące poważne wątpliwości, sąd może przedstawić to zagadnienie do rozstrzygnięcia Sądowi Najwyższemu, odraczając rozpoznanie sprawy. Sąd Najwyższy władny jest przejąć sprawę do rozpoznania albo przekazać zagadnienie do rozstrzygnięcia powiększonemu składowi tego Sądu.

Głównym zadaniem omawianej instytucji jest zapewnienie prawidłowej wykładni i doprowadzenie m.in. do jednolitości orzecznictwa sądów powszechnych¹¹. Przesądzenie kwestii prawnej zapewnia szybkość postępowania i jego przewidywalność, a tym samym stanowi o powadze wymiaru sprawiedliwości. Brak takich przepisów doprowadziłby do dezorganizacji procesu, chaosu jurysdykcyjnego i destabilizacji sytuacji prawnej stron, a w konsekwencji także do rozchwiania obrotu prawnego¹².

Celem niniejszego opracowania jest analiza przesłanek dopuszczalności pytań prawnych kierowanych do Sądu Najwyższego, a także postępowania w tym przedmiocie przed SN na tle normatywnym, dogmatycznym oraz prezentowanego w tym zakresie stanowiska Sądu Najwyższego. Z punktu widzenia interesów stron i innych uczestników postępowania szczególne znaczenie ma jednolitość stosowania

⁸ K. Szczucki, w: *Ustawa o Sądzie Najwyższym. Komentarz*, wyd. II, Warszawa 2021; M. Grochowski, *Uchwały Sądu Najwyższego a jednolitość orzecznictwa. Droga do autopojetyczności systemu prawa?*, w: *Jednolitość orzecznictwa. Standard – Instrumenty – Praktyka, Tom I*, Warszawa 2015, s. 92.

⁹ L. Leszczyński, *Jednolitość orzecznictwa jako wartość stosowania prawa*, w: M. Grochowski, M. Raczkowski, S. Żółtek (red.), *Jednolitość orzecznictwa. Standard – instrumenty – praktyka*, Warszawa 2015, s. 10.

¹⁰ Uchwała pełnego składu SN z 5.05.1992 r., KwPr 5/92, OSNKW 1993/1–2, poz. 1, oraz L. Leszczyński, *Jednolitość orzecznictwa jako wartość stosowania prawa...*, op. cit., s. 9 i n.

¹¹ Zob. K. Osajda, *Przesłanki odmowy podjęcia uchwały przez Sąd Najwyższy w postępowaniu cywilnym*, w: J. Gudowski, K. Weitz (red.), *Aurea praxis aurea theoria. Księga pamiątkowa ku czci profesora Tadeusza Erecińskiego*, t. 1, Warszawa 2011, s. 427 i n.; T. Wiśniewski, *Przebieg procesu cywilnego*, Warszawa 2013, s. 383.

¹² K. Markiewicz, w: T. Ereciński, K. Lubiński (red.), *System Prawa Procesowego Cywilnego. Tom IV. Część I. Postępowanie nieprocesowe. Vol. 2*, op. cit.; W. Sanetra, *O roli Sądu Najwyższego w zapewnianiu zgodności z prawem oraz jednolitości orzecznictwa sądowego*, „Przeгляд Sądowy” 2006, nr 9, s. 18–20; M. Łochowski, *Wiążąca sądowa wykładnia prawa, ocena prawna, wskazania co do dalszego postępowania (uwagi na tle art. 386 § 6 i art. 393–17 k.p.c.)*, „Przeгляд Sądowy” 1997, nr 10, s. 22–23; A. Oklejak, *Apelacja w procesie cywilnym*, Kraków 1994, s. 118.

prawa jako czynnik służący zapewnieniu pewności prawa, równości wobec prawa czy wreszcie – bezpieczeństwa prawnego obywateli. Pytania prawne stanowią na tym tle jeden z instrumentów służących prawidłowemu i jednolitemu stosowaniu prawa. Usystematyzowanie tej problematyki wiąże się z kształtowaniem właściwych standardów decyzyjnych zarówno w sferze formułowania postanowień i wniosków dotyczących budzących wątpliwości zagadnień prawnych, jak i orzeczeń podejmowanych w ich następstwie. Podjęte rozważania uwzględniają zmianę modelu rozpoznawania spraw w postępowaniu apelacyjnym dokonaną nowelizacją z 4.07.2019 r.¹³ W tym zakresie niezbędne stało się przede wszystkim udzielenie odpowiedzi na pytanie o dopuszczalność przedstawienia zagadnienia prawnego SN przy rozpoznawaniu innych niż apelacja środków zaskarżenia oraz wskazanie sądu uprawnionego do przedstawienia takiego zagadnienia i jego składu, zwłaszcza po zmianach wprowadzonych Ustawą z dnia 4 lipca 2019 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw. W opracowaniu wykorzystano w tym celu najnowsze judykaty Sądu Najwyższego dotyczące analizowanej problematyki.

INSTYTUCJA ZAGADNIEŃ PRAWNYCH

Instytucje pytań prawnych trafnie ujął SN w postanowieniu z 4.10.2002 r. (III CZP 62/02¹⁴), wskazując, że ma ona w polskim procesie cywilnym bogatą tradycję oraz odgrywa dużą rolę w rozwoju jurysprudenji, jednakże powinna być używana z pełną świadomością jej wyjątkowości¹⁵. W szczególności instytucja zagadnień prawnych nie może być wykorzystywana do przerzucenia na Sąd Najwyższy decyzji jurysdykcyjnej obciążającej sąd orzekający¹⁶.

Podkreślić przy tym należy, że możliwość zwrócenia się do SN o rozstrzygnięcie zagadnienia prawnego, prowadząc do związania sądów niższych instancji orzekających w danej sprawie poglądem SN zawartym w podjętej uchwale, jest wyjątkiem od konstytucyjnej zasady podległości sędziów tylko Konstytucji RP oraz ustawom¹⁷.

Należy mieć na uwadze, że zgodnie z art. 178 ust. 1 Konstytucji RP sędziowie są niezawisli i podlegają Konstytucji oraz ustawom, zatem przepis, który rozszerza związanie sędziego także poglądem innego sędziego (sędziów), wyrażonym w uchwale (art. 390 § 2 k.p.c.), musi być stosowany ostrożnie i powściągliwie.

¹³ Ustawa z dnia 4 lipca 2019 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw, Dz.U. z 2019 r., poz. 1469.

¹⁴ OSNC 2004, nr 1, poz. 7.

¹⁵ Zob. postanowienie SN z 13.01.2022 r., III CZP 41/22, LEX nr 3303283; postanowienie SN z 20.01.2022 r., III CZP 15/22, LEX nr 3303386; postanowienie SN z 14.03.2014 r., III CZP 132/13, LEX nr 1482402; postanowienie SN z 5.12.2019 r., III CZP 33/19, LEX nr 2749464; postanowienie SN z 18.01.2019 r., III CZP 67/18, LEX nr 2609481; postanowienie SN z 5.10.2016 r., III CZP 50/16, LEX nr 2148609.

¹⁶ Postanowienie Sądu Najwyższego z 18 lutego 2021 r., III CZP 13/20; postanowienie SN z 25.01.2022 r., III CZP 72/22, LEX nr 3303512.

¹⁷ Zob. uzasadnienie uchwały SN (7) z 30.03.1999 r., III CZP 62/98, OSNC 1999, nr 10, poz. 166.

Samodzielne rozstrzygnięcie spraw oraz leżących u ich podłoża zagadnień faktycznych i prawnych jest podstawowym, niezbywalnym obowiązkiem sędziego, wypływającym z wykonywania powierzonej mu władzy sądowniczej¹⁸.

Przepis art. 390 k.p.c. nie nakłada bowiem na sąd drugiej instancji obowiązku zwrócenia się do SN o rozstrzygnięcie zagadnienia prawnego, nawet gdy zagadnienie to budzi poważne wątpliwości¹⁹.

Sąd Najwyższy trafnie podkreśla w swoim orzecznictwie, że skoro obowiązkiem sędziego jest orzekać w sprawach powierzonych mu do rozpoznania, to uchylenie się od tego obowiązku przez sędowanie go na sąd wyższego rzędu nie może być jedynym sposobem na rozwiązanie trudnych zagadnień prawnych i konsekwentne stanowisko SN powinno ukształtować praktykę wykorzystywania art. 390 k.p.c. tylko w naprawę wyjątkowych sytuacji. Z tego punktu widzenia za całkowicie słuszny i konsekwentny należy uznać pogląd, że stanowisko sądu drugiej instancji o nieskorzystaniu z prawa do przedstawienia zagadnienia prawnego SN (art. 390 § 1 k.p.c.) nie podlega kontroli instancyjnej²⁰.

Rozwiązanie to ma zapewnić pomoc sądowi odwoławczemu rozpoznającemu konkretną sprawę a ponadto umożliwić SN wpływanie na prawidłową wykładnię prawa, także w innych sprawach rozpoznawanych przez sądy. Zgodnie z § 2 art. 390 k.p.c., uchwała SN wiąże jedynie w sprawie, w której przedstawione zostało pytanie prawne, jednak z uwagi na autorytet SN, podjęte uchwały mają wpływ na stosowaną wykładnię prawa także w innych sprawach rozpoznawanych przez sądy.

Tym samym, ustanowiona w art. 390 § 1 k.p.c. instytucja pytań prawnych, jako odstępstwo od konstytucyjnej zasady niezawisłości orzeczniczej sędziów, którzy w sprawowaniu swojego urzędu podlegają jedynie Konstytucji oraz ustawom (art. 178 ust. 1 Konstytucji RP), wymaga ścisłej wykładni²¹. W tym zakresie panuje zgodność nie tylko w zakresie wąskiej wykładni normy zawartej w przepisie art. 390 § 1 k.p.c., ale również co do oceny dopuszczalności udzielania odpowiedzi na zagadnienie prawne w oderwaniu od treści zagadnienia i argumentów celowościowych²².

PRZESŁANKI PRZEDSTAWIENIA SĄDOWI NAJWYŻSZEMU ZAGADNIENIA PRAWNEGO DO ROZSTRZYGNIĘCIA

W pierwszej kolejności wskazać należy, że art. 390 k.p.c. nie zawiera żadnych reguł decydujących o podjęciu bądź odmowie podjęcia przez SN uchwał rozstrzygających zagadnienia prawne budzące wątpliwości sądu odwoławczego powstałe przy

¹⁸ A. Góra-Błaszczkowska, B. Karolczyk, K. Lubiński, w: T. Ereciński, T. Wiśniewski (red.), *System Prawa Procesowego Cywilnego. Tom II. Część II. Postępowanie procesowe przed sądem pierwszej instancji*, Warszawa 2016; postanowienie SN z 26.06.2014 r., III CZP 35/14, BSN 2014, nr 6.

¹⁹ Wyrok SN z 12.09.2000 r., I PKN 10/00, OSNAPiUS 2002, nr 7, poz. 156.

²⁰ Postanowienie SN z 20.01.2022 r., III CZP 15/22, LEX nr 3303386; postanowienie SN z 22.10.2010 r., III CZP 80/10, LEX nr 694256; postanowienie SN z 19.10.2017 r., III CZP 47/17, LEX nr 2439109.

²¹ Zob. uchwała składu siedmiu sędziów SN z 30 kwietnia 1999 r., III CZP 62/98, OSNC 1999, nr 10, poz. 166.

²² Por. ibidem.

rozpoznawaniu konkretnych spraw. Wymagania, którym powinno odpowiadać zagadnienie prawne, dookreślone zostały w orzecznictwie. Analiza licznych judykatów SN pozwala na wskazanie przesłanek skutecznego przedstawienia Sądowi Najwyższemu zagadnienia prawnego do rozstrzygnięcia.

Po pierwsze, zagadnienie musi dotyczyć kwestii prawnej związanej ze stosowaniem norm prawa materialnego lub przepisów postępowania, a nie ustaleń faktycznych czy oceny dowodów w rozpoznawanej sprawie²³.

W judykaturze przyjmuje się, że zagadnienie prawne przedstawione Sądowi Najwyższemu do rozstrzygnięcia powinno być postawione ogólnie i abstrakcyjnie, tak by mogło być rozpatrywane w oderwaniu od konkretnego stanu faktycznego. Musi ono mieć charakter wyłącznie prawny. Zagadnienia faktyczne nie podlegają ocenie na podstawie art. 390 k.p.c., gdyż jest to sfera zastrzeżona do wyłącznej kompetencji sądu orzekającego co do istoty sprawy²⁴. Oczywiście, przedstawione na podstawie art. 390 k.p.c. Sądowi Najwyższemu do rozstrzygnięcia zagadnienie prawne musi być odpowiednio powiązane z ustaleniami faktycznymi dokonanyymi przez Sąd drugiej instancji. Powinno być sformułowane z uwzględnieniem okoliczności mieszczących się w stanie faktycznym sprawy, wynikającym z dokonanych przez Sąd ustaleń.

Wymaganie ogólnego sformułowania pytania prawnego ma na celu umożliwienie Sądowi Najwyższemu udzielenia odpowiedzi uniwersalnej, która nie może zastępować rozstrzygnięcia konkretnej sprawy²⁵.

Sąd odwoławczy powinien wskazać na występujące w doktrynie lub orzecznictwie istotne rozbieżności związane z wykładnią prawa materialnego lub procesowego, które rodzą wątpliwości co do właściwej wykładni. Powinien też wskazać, jaka wykładnia w jego ocenie jest prawidłowa, przedstawiając stosowny wywód prawny, a także wyjaśnić, dlaczego rozstrzygnięcie przedstawionego zagadnienia prawnego będzie miało znaczenie dla rozstrzygnięcia sprawy.

Po drugie, trafnie przyjmuje się w doktrynie²⁶, że podobnie jak zagadnienie prawne mające być przedmiotem rozstrzygnięcia przez Sąd Najwyższy, nie może dotyczyć wątpliwości faktycznych, tak również nie może dotyczyć subsumpcji, a więc pytania o to, czy w konkretnej sprawie konkretna norma prawna powinna znaleźć zastosowanie. Stąd, jeśli okaże się, że w istocie sąd odwoławczy pyta o stosowanie prawa (subsumpcje, tzn. czy w danej sytuacji konkretna norma prawna

²³ Postanowienie SN z dnia 17 grudnia 1991 r., III CZP 129/91, LEX nr 612283; postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 23 lutego 2018 r., III CZP 97/17, OSNC 2019/1/12, LEX nr 2453045; postanowienie SN z dnia 27 sierpnia 1996 r., III CZP 91/96, LEX nr 26246.

²⁴ Wykluczone są tu także zagadnienia o charakterze mieszanym, a więc sformułowane w aspekcie prawnym, ale jednocześnie w aspekcie faktycznym – tak S. Włodyka, *Przesłanki dopuszczalności pytań prawnych do Sądu Najwyższego*, „Nowe Prawo” 1971, nr 2, s. 173; T. Wiśniewski, w: D. Dończyk, J. Iwulski, G. Jędrzejek, I. Koper, G. Misiurek, M. Orecki, P. Pogonowski, S. Sołtysik, D. Zawistowski, T. Zembrzuski, T. Wiśniewski, *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Tom II. Artykuły 367–505*, Warszawa 2021.

²⁵ Zob. postanowienie SN z dnia 15 października 2002 r., III CZP 66/02, LEX nr 57240.

²⁶ Zob. w tym zakresie postanowienie SN z 22.10.2002 r., III CZP 64/02, LEX nr 77033; postanowienie SN z 11.01.2022 r., I USK 351/21, LEX nr 3340967; postanowienie SN z 17.09.2008 r., III CZP 84/08, LEX nr 470907; postanowienie SN z 16.11.2012 r., III CZP 64/12, LEX nr 1293792.

powinna znaleźć zastosowania albo jaka norma powinna znaleźć zastosowanie), to zmierza do tego, aby Sąd Najwyższy wyrezytował go w orzekaniu.

Zagadnienie prawne przedstawione do rozstrzygnięcia w trybie art. 390 § 1 k.p.c. nie może więc sprowadzać się do postawienia pytania, które wymagałoby dokonania przez Sąd Najwyższy subsumcji, a tym samym rozstrzygnięcia sprawy²⁷.

Cel instytucji zagadnień prawnych przedstawianych SN oraz orzecznictwo wskazują jednoznacznie, że ukształtowanie zagadnienia prawnego jako kwestii o charakterze subsumcyjnym (wymagającej oceny w konkretnych okolicznościach sprawy, nie zaś *in abstracto*) wykluczają jego rozstrzygnięcie. Wypowiedź SN miałaby w tym wypadku charakter sytuacyjny, zależny od dokonanych w sprawie ustaleń faktycznych, i byłaby pozbawiona znaczenia ogólnego²⁸.

Ponadto, co istotne, Sąd Najwyższy może udzielić odpowiedzi tylko w granicach przedstawionego mu do rozstrzygnięcia zagadnienia prawnego; nie może wychodzić poza to zagadnienie ani dokonywać jego reinterpretacji, gdyż prowadziłoby to do naruszenia zasady samodzielnego rozstrzygania sprawy przez sąd właściwy, bądź roztrząsania kwestii, które nie budzą wątpliwości sądu drugiej instancji²⁹. Sąd Najwyższy nie może także poprawiać treści sentencji postanowienia formułującego zagadnienie prawne w kierunku zgodnym, jego zdaniem, z treścią przepisu, którego zagadnienie dotyczy³⁰.

Należy przy tym podkreślić, że nie jest wystarczające zgłoszenie przez sąd odwoławczy tylko zastrzeżeń do poglądu wyrażonego przez sąd pierwszej instancji. Uzasadnienie postanowienia o przedstawieniu zagadnienia prawnego powinno zawierać również różne warianty rozwiązań określonego zagadnienia³¹.

Po trzecie, zagadnienie prawne musi pozostawać w związku merytorycznym z prawidłowym rozpoznaniem wniesionego środka odwoławczego.

Przedmiotem pytania mogą być tylko te zagadnienia, których rozstrzygnięcie jest niezbędne do prawidłowego rozpoznania złożonego w sprawie środka odwoławczego. W doktrynie wskazuje się nawet na potrzebę istnienia „związku przyczynowego między przedstawionym zagadnieniem prawnym a podjęciem decyzji co do istoty sprawy”³². Związek ten zachodzi w sytuacji, gdy rozstrzygnięcie danego zagadnienia jest niezbędne dla wydania orzeczenia kończącego postępowanie apelacyjne, także w sposób formalny³³. Na istnienie tego związku musi wskazywać przede wszystkim juretyczna spójność sformułowanego na wstępie zagadnienia

²⁷ Postanowienie SN z 22.10.2002 r., III CZP 64/02, Prok. i Pr. 2003, nr 7–8, poz. 37.

²⁸ Postanowienie SN z 20.12.2012 r., III CZP 87/12, LEX nr 1288686.

²⁹ Postanowienie SN z 14.03.2017 r., III SZP 1/17, BSN 2017, nr 3.

³⁰ Postanowienie SN z 7.05.2015 r., III PZP 3/15, LEX nr 1771513.

³¹ Postanowienie SN z 14.12.2007 r., III CZP 116/07, LEX nr 345549; postanowienie SN z 15.12.2021 r., III CZP 91/20, LEX nr 3273406; postanowienie SN z 26.10.2016 r., III CZP 60/16, LEX nr 2152395; postanowienie SN z 5.11.2014 r., III CZP 79/14, LEX nr 1551372; postanowienie SN z 13.01.2011 r., III CZP 127/10, LEX nr 738113.

³² Zob. A. Zieliński, w: idem (red.), *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, Warszawa 2010, s. 642. Podobnie w judykaturze, postanowienie SN z 9.04.2002 r., III CZP 16/02, LEX nr 560857; postanowienie SN z 14.03.2001 r., III CZP 53/00, LEX nr 52363; postanowienie SN z 25.08.2004 r., I PZP 4/04, LEX nr 1615717; postanowienie SN z 22.05.2009 r., III CZP 25/09, LEX nr 511985.

³³ Por. postanowienie SN z 22.11.2013 r., III CZP 71/13, LEX nr 1413561.

prawnego i towarzyszącego mu uzasadnienia, a także odpowiednie nawiązanie w ogólnie postawionym zagadnieniu do stanu faktycznego danej sprawy³⁴.

Wymaganie to nie jest spełnione, jeśli sąd pytający w swojej argumentacji dostrzeże i przychyli się do jednego z możliwych rozwiązań i dyskredytuje wariant alternatywny, a uprawnienie do skorzystania z pomocy interpretacyjnej Sądu Najwyższego wykorzystuje jedynie po to, żeby upewnić się co prawidłowości swojego stanowiska³⁵. Instytucja zagadnień prawnych nie może być wykorzystywana do przerzucenia na Sąd Najwyższy decyzji jurysdykcyjnej obciążającej sąd orzekający³⁶.

Sąd przedstawiający do rozstrzygnięcia zagadnienie prawne powinien więc uzasadnić, na czym polegają jego wątpliwości i dlaczego uważa je za poważne oraz wykazać, że pozostają w związku przyczynowym z rozstrzygnięciem sprawy. Podkreślić należy, że muszą to być własne poglądy sądu; nie jest więc wystarczające ograniczenie się do zaprezentowania stanowiska innych sądów³⁷.

Przepis art. 390 k.p.c. wiąże bowiem instytucję przedstawiania SN zagadnień prawnych do rozstrzygnięcia z konkretną sprawą, na tle której wyłoniło się zagadnienie prawne budzące poważne wątpliwości, którego rozstrzygnięcie konieczne jest do rozpoznania apelacji. W ten sposób wyłączona została możliwość przedstawiania zagadnień prawnych niemających znaczenia dla rozpoznania apelacji, a mających charakter teoretyczny, oderwany od konkretnych potrzeb.

W judykaturze wyjaśniono, że: „Analiza zagadnień teoretycznych, oderwanych od okoliczności sprawy, nie należy do Sądu Najwyższego, lecz jest domeną nauki. W sytuacji, w której pytanie ma charakter teoretyczny i abstrakcyjny oraz nie jest związane z okolicznościami sprawy, odpowiedź nie jest potrzebna do jej rozstrzygnięcia”³⁸.

W orzecznictwie Sądu Najwyższego zwraca się uwagę, że sąd odwoławczy, który przedstawia pytanie prawne w trybie art. 390, powinien właściwie określić („nazwać”) problem prawny leżący u podstaw przedstawianego pytania kierowanego do Sądu Najwyższego. Sąd drugiej instancji musi wskazać, że zagadnienie to pozostaje w takim związku ze sprawą, że udzielenie odpowiedzi prawnej przez Sąd Najwyższy jest kluczowe (niezbędne) do rozpoznania apelacji. Koniecznym warunkiem spełnienia tego kryterium jest to, by profesjonalnie sformułowane zagadnienie prawne nawiązywało do wniesionego środka zaskarżenia i było potrzebne do jego merytorycznego rozpoznania³⁹.

³⁴ Postanowienie SN z 24.01.2002 r., III CZP 76/01, LEX nr 53308; postanowienie SN z 25.10.2018 r., III UZP 7/18, LEX nr 2575525.

³⁵ Postanowienie Sądu Najwyższego z 9 października 2020 r., III CZP 92/21, LEX nr 3066655.

³⁶ Postanowienie SN z 18.02.2021 r., III CZP 13/20, LEX nr 3125994.

³⁷ Postanowienie SN z 26.10.2011 r., III CZP 59/11, LEX nr 1102648; postanowienie SN z 16.11.2021 r., III CZP 75/20, LEX nr 3275897; postanowienie SN z 30.06.2020 r., III CZP 61/19, LEX nr 3063018; postanowienie SN z 14.09.2016 r., III CZP 42/16, LEX nr 2152394; postanowienie SN z 27.05.2010 r., III CZP 32/10, LEX nr 590616; postanowienie SN z 29.10.2009 r., III CZP 79/09, LEX nr 533836.

³⁸ Uchwała SN z dnia 23 marca 2016 r., III CZP 102/15, LEX nr 2005761, postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 12 czerwca 2008 r., III CZP 42/08, LEX nr 420375.

³⁹ Postanowienie SN z 7.03.2018 r., III UZP 1/18, LEX nr 2467695; wyrok SN z 9.10.2019 r., I NSK 63/18, LEX nr 2727400.

Po czwarte, powstałe zagadnienie prawne wywoływać musi poważne wątpliwości⁴⁰. Ustawodawca, przyznając sądowi drugiej instancji uprawnienie do przedstawienia Sądowi Najwyższemu zagadnienia prawnego na podstawie art. 390 § 1 k.p.c., uzależnił skuteczność skorzystania z niego od wystąpienia w sprawie poważnych wątpliwości prawnych oraz niezbędności oczekiwanej odpowiedzi do rozstrzygnięcia sprawy.

W orzecznictwie Sądu Najwyższego wyjaśniono, że „instytucja pytań prawnych, ani nie służy rozstrzygnięciu konkretnej sprawy zamiast sądu właściwego, ani potwierdzeniu, iż pogląd reprezentowany przez sąd przedstawiający zagadnienie prawne jest trafny”. Chodzi więc o przedstawienie wyraźnych wątpliwości co do określonego przepisu (normy) lub zespołu przepisów (norm), albo szerzej i bardziej ogólnie – wątpliwości co do pewnego uregulowania prawnego (instytucji prawnej)⁴¹.

Warto odwołać się także do tych judykatów Sądu Najwyższego, w których stwierdzono, że o dopuszczalności wystąpienia z zagadnieniem prawnym „nie decyduje ani jego praktyczna doniosłość, ani rozbieżności powstające przy jego rozwiązywaniu, lecz tylko to, czy sąd ma rzeczywiste, poważne wątpliwości co do sposobu rozstrzygnięcia”. Samoistnej przesłanki wystąpienia z pytaniem prawnym nie stanowią więc waga problemu ani rozbieżności w orzecznictwie lub piśmiennictwie⁴².

Zauważyć jednak należy, że regulacja normatywna nie jest jasna co do tego, czy wątpliwości uzasadniające podjęcie uchwały mają mieć charakter subiektywny (dotyczyć sądu przedstawiającego zagadnienie prawne), czy też obiektywny. Wydaje się, że przymiotnik „poważne” dodany do wątpliwości uzasadniających przedstawienie Sądowi Najwyższemu zagadnienia prawnego zdecydowanie przemawia przede wszystkim za obiektywnym charakterem wątpliwości. Jednocześnie jednak muszą wystąpić wątpliwości subiektywne, ponieważ bez nich skład orzekający nie widziałby potrzeby wystąpienia z zagadnieniem prawnym⁴³.

Przymiotnik kwalifikujący „poważne” oznacza, że muszą istnieć zasadnicze trudności w ich wyjaśnieniu przy wykorzystaniu podstawowych metod wykładni – zwłaszcza w sytuacji, gdy możliwa jest różna interpretacja budzących wątpliwości przepisów, przy czym za każdą z możliwych interpretacji przemawiają doniosłe, w ocenie sądu odwoławczego, argumenty prawne, oraz gdy ponadto brak jest wypowiedzi Sądu Najwyższego, odnoszących się do dostrzeżonego zagadnienia prawnego lub jednolitego i przekonującego sąd odwoławczy stanowiska doktryny⁴⁴.

⁴⁰ Zob. postanowienie SN z 27.09.2012 r., III CZP 47/12, LEX nr 1222122; postanowienie SN z 8.08.2012 r., III CZP 43/12, LEX nr 1217216.

⁴¹ Postanowienie SN z 12.01.2021 r., I USK 4/21, LEX nr 3106200.

⁴² Postanowienie SN z 20.09.2005 r., III SZP 2/05, LEX nr 2640398.

⁴³ Zob. orzeczenia, w których SN opowiedział się właśnie za koniecznością wystąpienia zarówno wątpliwości obiektywnych, jak i subiektywnych, postanowienie SN z 10.08.2018 r., III CZP 16/18, LEX nr 2531311; postanowienie SN z 10.08.2018 r., III CZP 15/18, LEX nr 2531310; postanowienie SN z 17.01.2013 r., III CZP 95/12, LEX nr 1324309; postanowienie SN z 20.10.2011 r., III CZP 56/11, LEX nr 1106991.

⁴⁴ Postanowienie Sądu Najwyższego z 20 maja 2014 r., I PZP 1/14, OSNP 2015, nr 11, poz. 150; wyrok SN z 10.03.2016 r., III BP 7/15, LEX nr 2026399.

W przypadku natomiast powstania wątpliwości zwykłych sąd odwoławczy obowiązany jest rozwiązać je we własnym zakresie⁴⁵, z wykorzystaniem wiedzy, jaką niosą same przepisy oraz ich rozumienie w dotychczasowym orzecznictwie i w nauce prawa⁴⁶.

W judykaturze SN również wyraźnie podkreślono, że możliwość przedstawienia zagadnienia prawnego nie stanowi narzędzia do „uzdrowienia” sytuacji procesowych nietypowych, wykraczających poza model postępowania cywilnego, będących następstwem oczywistych błędów popełnionych przez sąd orzekający. Znalezienie rozwiązania umożliwiającego wyjście z takich sytuacji należy do sądu właściwego w toku instancji⁴⁷.

Sąd powinien zatem wykazać tę przesłankę, czyli wyjaśnić związek między zakładaną – z uwzględnieniem poczynionych ustaleń faktycznych – podstawą prawną rozstrzygnięcia a sformułowanym zagadnieniem, a także zamieścić w uzasadnieniu rozważania prawne wskazujące, że dostrzeżona przezeń wątpliwość ma „poważny” charakter, tzn. jej rozstrzygnięcie napotyka trudności wykraczające poza te, które towarzyszą wykładni prawa. Jeżeli tego nie uczyni, podjęcie stosownej uchwały przez Sąd Najwyższy nie jest dopuszczalne⁴⁸.

Przedstawienie wątpliwości powinno zatem przybrać formę własnych, samodzielnych rozważań sądu przedstawiającego zagadnienie, z zaprezentowaniem argumentacji mogącej prowadzić do rozbieżnych ocen prawnych⁴⁹. Merytoryczna, wiążąca pomoc prawną Sądu Najwyższego może nastąpić wyłącznie wtedy, gdy sąd, który przedstawia określone zagadnienie prawne, wyraźnie wskazuje, że istnieją argumenty przemawiające za jednym z możliwych rozwiązań.

W tym miejscu warto przywołać stwierdzenie wyrażone w postanowieniu SN z dnia 27 maja 2010 r., III CZP 32/10⁵⁰, że przesłanką uzasadniającą przedstawienie zagadnienia prawnego nie może być wskazywanie na dostrzeżone i przedstawione kontrowersje, ponieważ samego ich zaprezentowania nie można jeszcze utożsamiać z istnieniem zagadnienia prawnego budzącego poważne wątpliwości.

Po piąte, podkreślić należy, że na podstawie art. 390 § 1 k.p.c. dopuszczalne jest przedstawianie zagadnień prawnych wyłącznie „do rozstrzygnięcia”, a nie „do uzupełnienia”⁵¹. Jeżeli zatem zagadnienie prawne przedstawione przez sąd apelacyjny ma postać pytania do uzupełnienia, to okoliczność ta uzasadnia odmowę podjęcia uchwały⁵². Pytania te zawsze zaczynają się od partykuły „czy”,

⁴⁵ Postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 25 stycznia 2007 r., III CZP 100/06, niepubl., z dnia 14 października 2010 r., III CZP 66/10, niepubl., z dnia 20 października 2010 r., III CZP 68/10, niepubl. oraz postanowienia w nim powołane, z dnia 26 października 2011 r., III CZP 59/11, niepubl.

⁴⁶ Postanowienie SN z 7.03.2019 r., III PZP 1/19, LEX nr 2634557.

⁴⁷ Zob. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 28 marca 2019 r., III CZP 92/18, OSNC 2019, nr 12, poz. 127.

⁴⁸ Postanowienie SN z 30.06.2020 r., III CZP 61/19, LEX nr 3063018.

⁴⁹ Postanowienie SN z 16.06.2016 r., III UZP 7/16, LEX nr 2086108.

⁵⁰ LEX nr 590616.

⁵¹ Postanowienie SN z 14.06.2019 r., III CZP 8/19, LEX nr 2684185; postanowienie SN z 21.08.2014 r., III CZP 44/14, LEX nr 1514749; postanowienie SN z 20.08.2021 r., V CSK 456/20, LEX nr 3398368; postanowienie SN z 13.03.2015 r., III CZP 3/15, LEX nr 1675927.

⁵² Postanowienie SN z 30.03.2011 r., III CZP 6/11, LEX nr 829176.

pytaniu takiemu zawsze towarzyszy alternatywa odpowiedzi, a rzeczą adresata jest dokonanie wyboru odpowiedzi⁵³.

Reasumując, wątpliwości sądu powszechnego powinny każdorazowo być sformułowane i umotywowane w sposób usprawiedliwiający wahania w opowiedzeniu się za określoną koncepcją prawną spośród koncepcji mogących wchodzić w rachubę. Trafnie wskazuje się, że Sąd, który oczekuje wyjaśnienia występującego w sprawie zagadnienia prawnego, powinien nie tylko sprecyzować istotę powstałych wątpliwości przez wskazanie przyczyn powodujących, że nie wie, jak zinterpretować określony przepis, lecz także przytoczyć argumenty potwierdzające ich istnienie w postaci alternatywnych możliwych rozstrzygnięć przedstawionego zagadnienia⁵⁴, a ponadto wskazać, która z możliwych i wskazanych interpretacji i z jakich względów jest w jego ocenie prawidłowa⁵⁵. Co przy tym istotne, Sąd Najwyższy udziela odpowiedzi tylko w zakresie wyznaczonym przez treść pytania prawnego⁵⁶.

Jeżeli nie zachodzi potrzeba wyjaśnienia wątpliwości, Sąd Najwyższy może odmówić podjęcia uchwały w sprawie przedstawionej w trybie art. 390 § 1 k.p.c. Zwrócić przy tym należy uwagę, że nawet zmiana stanu prawnego, będącego podłożem poważnych wątpliwości powziętych przez sąd przy rozpoznawaniu apelacji (zażalenia), dokonana po wydaniu postanowienia o przedstawieniu Sądowi Najwyższemu na podstawie art. 390 § 1 k.p.c. zagadnienia prawnego do rozstrzygnięcia, uzasadnia odmowę podjęcia uchwały.

W dalszej kolejności należy wskazać, że przyczyną podjęcia uchwały przez Sąd Najwyższy nie są wątpliwości stron dotyczące sposobu wykładni nowo uchwalonych przepisów, lecz okoliczność, aby zagadnienie prawne powstawało „przy rozpoznawaniu apelacji”, a więc jego rozstrzygnięcie miało znaczenie dla rozpoznania wniesionego środka prawnego⁵⁷.

Oznacza to, że jeśli sąd rozpoznaje apelację na rozprawie, podczas której powstanie potrzeba zwrócenia się do Sądu Najwyższego z pytaniem prawnym, to niedopuszczalne będzie wydanie postanowienia w tym przedmiocie na posiedzeniu niejawnym. Za powyższym przemawia pogląd utrwalony jeszcze na gruncie poprzedniego stanu prawnego, zgodnie z którym istotne jest zwłaszcza, aby postanowienie o przedstawieniu zagadnienia prawnego zostało wydane na rozprawie (art. 375 k.p.c.), tak aby strony nie zostały pozbawione możliwości przedstawienia swojego stanowiska w tej kwestii.

⁵³ Postanowienie SN z 9.04.2008 r., II PZP 5/08, OSNAPiUS 2009, nr 15–16, poz. 203.

⁵⁴ Zob. postanowienie SN z 12 stycznia 2001 r., III CZP 45/00, LEX nr 536843; postanowienie SN z 29 listopada 2005 r., III CZP 102/05, LEX nr 177297; postanowienie SN z 30 listopada 2005 r., III CZP 97/05, LEX nr 175459.

⁵⁵ Zob. postanowienia SN z dnia 27 sierpnia 1996 r., III CZP 91/96, OSNC 1997, nr 1, poz. 9, z dnia 28 sierpnia 2008 r., III CZP 67/08, niepubl.

⁵⁶ Postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 14 października 2010 r., III CZP 66/10, niepubl., z dnia 20 października 2010 r., III CZP 68/10, LEX nr 677764 i postanowienia w nim powołane, z dnia 26 października 2011 r., III CZP 59/11, LEX nr 1102648, z dnia 7 maja 2015 r., III PZP 3/15, niepubl.

⁵⁷ Por. postanowienie SN z 9 lipca 2009 r., III CZP 19/09, OSNC-ZD 2010, nr B, poz. 48; postanowienie SN z 11.12.2014 r., III CZP 59/14, BSN 2015, nr 1.

W poprzednim stanie prawnym ugruntowane było zapatrywanie, że sąd odwoławczy nie mógł wydać postanowienia o przedstawieniu Sądowi Najwyższego zagadnienia prawnego na posiedzeniu niejawnym, a wyłącznie na rozprawie⁵⁸. Jednolicie przyjmowano, że niezbędnym warunkiem podjęcia przez Sąd Najwyższy uchwały w przedmiocie przedstawionego zagadnienia była, obok spełnienia przedstawionych wyżej przesłanek merytorycznych, także „prawidłowość formalna postanowienia o przedstawieniu Sądowi Najwyższemu zagadnienia prawnego budzącego poważne wątpliwości, które zapada w trakcie postępowania toczącego się przed sądem drugiej instancji, a niespełnienie tego wymogu skutkuje odmową podjęcia przez Sąd Najwyższy uchwały”⁵⁹.

Przedstawione wyżej stanowisko judykatury uległo częściowej dezaktualizacji z uwagi na zmianę modelu rozpoznawania spraw w postępowaniu apelacyjnym i poszerzenia możliwości rozpoznawania spraw na posiedzeniach niejawnych. Jednym z zamierzeń ustawodawcy było bowiem usprawnienie postępowania odwoławczego, z czym wiąże się dopuszczenie rozpoznawania sprawy na posiedzeniach niejawnych (o ile taka możliwość nie została wyłączona). Istotne znaczenie ma tu sformułowanie „przy rozpoznawaniu apelacji”. Oznacza to, że jeżeli sąd rozpoznaje apelację na rozprawie, podczas której powstanie potrzeba zwrócenia się do Sądu Najwyższego z pytaniem prawnym, to niedopuszczalne będzie wydanie postanowienia w tym przedmiocie na posiedzeniu niejawnym. Nie jest jednak obecnie bezwzględnie wyłączona możliwość wydania takiego postanowienia na posiedzeniu niejawnym. Przepis art. 374 k.p.c. w brzmieniu nadanym nowelizacją z 4.07.2019 r.⁶⁰ (obowiązuje od 7.11.2019 r.), stanowiąc *novum*, dopuszcza bowiem możliwość rozpoznania sprawy w postępowaniu odwoławczym na posiedzeniu niejawnym. Jest to możliwe w tych przypadkach, gdy przeprowadzenie rozprawy nie jest konieczne. Decyzja co do tego, czy sprawa nadaje się do rozpoznania na posiedzeniu niejawnym, należy do sądu odwoławczego⁶¹. Podkreślić jednak należy, że ustawodawca stronie pozostawił decyzje, czy jej sprawa zostanie rozpoznana przez sąd drugiej instancji na rozprawie. Tym samym należy przychylić się do poglądu doktryny, zgodnie z którym wobec możliwości złożenia wskazanego wniosku, brak jest jakiegokolwiek zagrożenia dla jawności zewnętrznej lub wewnętrznej postępowania, skoro to sama strona (skarżący lub pozostałe strony) ma decydujący głos w kwestii przeprowadzenia rozprawy⁶².

Nie można zatem wykluczyć, że w takim przypadku sąd drugiej instancji stwierdzi potrzebę wystąpienia do Sądu Najwyższego „przy rozpoznawaniu apelacji” na

⁵⁸ Postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 21 kwietnia 2016 r., III CZP 7/16, LEX nr 2066987.

⁵⁹ Postanowienie SN z 14.06.2019 r., III CZP 9/19, LEX nr 2685576.

⁶⁰ Ustawa z dnia 4 lipca 2019 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw, Dz.U. z 2019 r., poz. 1469.

⁶¹ M. Manowska, w: *Apelacja w postępowaniu cywilnym. Komentarz. Orzecznictwo*, wyd. V, Warszawa 2022, s. 193 i n.; M. Michalska-Marciniak, w: T. Zembrzusi (red.), *Kodeks postępowania cywilnego. Koszty sądowe w sprawach cywilnych. Dochodzenie roszczeń w postępowaniu grupowym. Przepisy przejściowe. Komentarz do zmian*, t. 1, Warszawa 2020, s. 845 i n.

⁶² Wyrok SA w Białymstoku z 21.04.2020 r., I ACa 210/20, LEX nr 3030515, oraz M. Michalska-Marciniak, w: T. Zembrzusi (red.), *Kodeks postępowania cywilnego*, op. cit., s. 845 i n.

posiedzeniu niejawnym⁶³. Zawarty w art. 374 zwrot „może” wskazuje, że wyznaczenie posiedzenia niejawnego nie jest obligatoryjne i zależy od uznania przewodniczącego. Decydujące znacznie mają okoliczności konkretnej sprawy. Ponadto oceną przewodniczącego, że przeprowadzenie rozprawy nie jest konieczne, sąd drugiej instancji nie jest związany. Oznacza to, że sąd ten może zmienić zarządzenie przewodniczącego i postanowić o odbyciu rozprawy⁶⁴.

Kolejną kwestią praktyczną jest odpowiedź na pytanie o sąd uprawniony do przedstawienia zagadnienia prawnego Sądowi Najwyższemu. Zagadnienie prawne może bowiem zostać przedstawione Sądowi Najwyższemu nie tylko przy rozpoznawaniu apelacji ale także wtedy, gdy wyłoni się przy rozpoznawaniu niektórych innych środków zaskarżenia: zażalenia oraz skargi na orzeczenie referendarza sądowego.

Z treści art. 390 § 1 k.p.c., wspartej orzecznictwem SN, wynika, że sądem przedstawiającym zagadnienie może być jedynie sąd drugiej instancji, stąd uprawnienie takie nie przysługuje sądowi pierwszej instancji. Jednakże przewidziany w art. 397 § 3 k.p.c. nakaz odpowiedniego stosowania przepisów o postępowaniu apelacyjnym w postępowaniu zażaleniowym pozwala na przyjęcie, że sąd drugiej instancji może przedstawić Sądowi Najwyższemu zagadnienie prawne, które powstało przy rozpoznawaniu zażalenia. Należy jednak podkreślić, że w takim wypadku przedstawiane zagadnienie musi ściśle wiązać się z kwestią rozstrzyganą w postępowaniu zażaleniowym, a nie z głównym przedmiotem procesu.

Zaznaczyć należy, że po wejściu w życie ustawy nowelizującej z 2019 r.⁶⁵ podstawa do wystąpienia do Sądu Najwyższego w postępowaniu zażaleniowym o rozstrzygnięcie zagadnienia prawnego budzące poważne wątpliwości wynika z art. 390 § 1 k.p.c. w związku z art. 397 § 3 k.p.c. albo z art. 390 § 1 k.p.c. w związku z art. 394-1a § 2 lub art. 394-2 § 2 k.p.c. Zgodnie zaś z art. 397 § 3 k.p.c. do postępowania toczonego się na skutek zażalenia stosuje się odpowiednio przepisy o postępowaniu apelacyjnym. Od 7 listopada 2019 r. zatem przedstawić Sądowi Najwyższemu zagadnienie prawne do rozstrzygnięcia może także sąd pierwszej instancji rozpoznający zażalenie w innym składzie na podstawie art. 394(1a) § 1 i 2 k.p.c.⁶⁶

W świetle powołanych przepisów zagadnienie prawne przedstawiane Sądowi Najwyższemu do rozstrzygnięcia musi oczywiście powstać przy rozpoznawaniu zażalenia. Dotyczy to nie tylko zażaleń do sądu drugiej instancji (dewolutywnych), ale również zażaleń poziomych⁶⁷.

⁶³ A. Partyk, w: O.M. Piaskowska (red.), *Kodeks postępowania cywilnego. Postępowanie procesowe. Komentarz aktualizowany*, LEX/el. 2021, art. 390.

⁶⁴ Tak też M. Kłós, w: A. Marciniak (red.), *Kodeks postępowania cywilnego, t. 2, Komentarz. Art. 205¹–424¹²*, Warszawa 2019, s. 932; T. Wiśniewski, w: D. Dończyk et al., *Kodeks postępowania cywilnego...*, op. cit., art. 374, art. 375, s. 82–83.

⁶⁵ Ustawa z dnia 4 lipca 2019 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw, Dz.U. z 2019 r., poz. 1469 z późn. zm.

⁶⁶ Ibidem.

⁶⁷ Postanowienie SN z 25.02.2021 r., III CZP 18/20, OSNC 2021, nr 7–8, poz. 55; M. Dziurda, *Przedstawianie zagadnień prawnych na podstawie art. 390 § 1 k.p.c. w czasach epidemii i nowelizacji*, „Przegląd Sądowy” 2021, nr 11–12, s. 21–42. Por. T. Ereciński, w: T. Ereciński (red.), *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Postępowanie rozpoznawcze*, t. 3, Warszawa 2016, komentarz do

Problematyka ta stała się także przedmiotem analizy w jednym z najnowszych judykatów SN, tj. postanowieniu z 20.08.2021 r. (III CZP 40/20)⁶⁸, dodać można: jednym z wielu w ostatnim czasie przedstawianych Sądowi Najwyższemu do rozstrzygnięcia w związku z wykładnią uregulowań, w tym dotyczących zwłaszcza zmian regulacji prawnej zażalenia wprowadzonych Ustawą z dnia 4 lipca 2019 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw⁶⁹.

W uzasadnieniu tego postanowienia SN odniósł się do kwestii dopuszczalności udzielenia odpowiedzi na przedstawione zagadnienie prawne, które zostało sformułowane w związku z rozpoznawaniem zażalenia poziomego przez sąd pierwszej instancji na posiedzeniu niejawnym. Powołując się na ugruntowane orzecznictwo, podkreślił, że „zagadnienie prawne może być przedstawione Sądowi Najwyższemu tylko przez sąd *ad quem*, czyli sąd, do którego środek ten został skierowany, a nie sąd *a quo*”⁷⁰. Wskazał dalej, że „zważywszy, że sąd pierwszej instancji pełni w omawianej sytuacji rolę sądu *ad quem*, nie zachodzą przeszkody do przedstawienia przez niego zagadnienia prawnego na podstawie art. 390 § 1 w zw. z art. 397 § 3 k.p.c.”. W ocenie SN, „Nie ulega także wątpliwości, że sąd orzekający w postępowaniu zażaleniowym jest władny przedstawić Sądowi Najwyższemu do rozstrzygnięcia zagadnienie prawne nie tylko wtedy, gdy ocenia zasadność zażalenia, lecz także wtedy, gdy rozważa jego dopuszczalność, mimo że art. 390 § 1 k.p.c. posługuje się zwrotem «przy rozpoznawaniu» apelacji, a odpowiednio także zażalenia (art. 397 § 3 k.p.c.)”.

Trafnie przy tym podkreślono w zakresie dotyczącym składu sądu, że: „Jeżeli w związku z oceną dopuszczalności zażalenia powstanie zagadnienie prawne wymagające przedstawienia go do rozstrzygnięcia Sądowi Najwyższemu, to takie zagadnienie powinien przedstawić nie sąd jednoosobowo na posiedzeniu wyznaczonym w celu wyciągnięcia konsekwencji z niespełnienia przez skarżącego przesłanek dopuszczalności zażalenia (art. 373 § 1 k.p.c.), lecz sąd, który przystąpił do rozpoznawania zażalenia w trzyosobowym składzie, a kwestię jego dopuszczalności siłą rzeczy musiał potraktować jako wstępną (art. 397 § 1 k.p.c.)”⁷¹. Stanowisko to jest jednolicie podzielane w kolejnych judykatach SN⁷². W sposób szczególny, konstytucyjny walor kolegiałości orzekania przez sądy i wyjątkowość regulacji dotyczących składów jednoosobowych Sąd Najwyższy wyłożył w uchwale z dnia

art. 390, uw. 1; T. Wiśniewski, *Rozstrzygnięcie zagadnień prawnych przez Sąd Najwyższy*, „Państwo Prawne” 2019, nr 1, s. 34.

⁶⁸ LEX nr 3212830.

⁶⁹ Dz.U. poz. 1469; zmiana ta, jak wynika z uzasadnienia projektu ustawy nowelizującej, miała służyć przyspieszeniu postępowania, obniżeniu jego kosztów i redukcji trudności organizacyjnych (por. Druk Sejmu VIII kadencji nr 3137; pkt IV.27b); zob. w tym zakresie Uchwała SN z 1.07.2021 r., III CZP 36/20, OSNC 2021, nr 11, poz. 74.

⁷⁰ Por. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 15 marca 2018 r., III CZP 109/17, LEX nr 2467067.

⁷¹ Zob. postanowienie Sądu Najwyższego z 8 marca 2019 r., III CZP 89/18, niepubl., postanowienie SN z 14.06.2019 r., III CZP 33/18, LEX nr 2681229; postanowienie SN z 25.02.2021 r., III CZP 18/20, OSNC 2021, nr 7–8, poz. 55.

⁷² Uchwała SN z 25.01.2022 r., III CZP 4/22, OSNC 2022, nr 9, poz. 85; postanowienie SN z 21.01.2022 r., III CZP 10/22, OSNC 2022, nr 6, poz. 63.

1 lipca 2021 r., III CZP 36/20⁷³. Wyjaśnił, że orzekanie w postępowaniu odwoławczym – zarówno apelacyjnym, jak i zażaleniowym – w składzie jednego sędziego stanowi odstępstwo od właściwej polskiemu postępowaniu cywilnemu zasady kolegialności orzekania o środkach odwoławczych. Wyjątki od tego modelu powinny być wprowadzane w drodze jasnej regulacji prawnej, którym to wymaganiom nie odpowiada art. 397 § 1 k.p.c., którego brzmienie wzmacnia siłę nakazu orzekania w składzie trzech sędziów w zestawieniu z art. 367 § 3 k.p.c. dotyczącym postępowania apelacyjnego⁷⁴.

W dalszej kolejności należy także wskazać, że przedstawienie zagadnienia prawnego może nastąpić w każdej sprawie niezależnie od tego, czy dopuszczalne jest wniesienie w niej skargi kasacyjnej. Jednakże zagadnienie prawne może zostać skutecznie przedstawione Sądowi Najwyższemu tylko w ramach ważnego postępowania. W orzecznictwie ugruntowany jest pogląd, zgodnie z którym, jeżeli spełniona jest przesłanka nieważności postępowania, Sąd Najwyższy odmawia podjęcia uchwały⁷⁵.

Reasumując, rozstrzygnięcie zagadnień prawnych przez Sąd Najwyższy pełni dwie zasadnicze funkcje: z jednej strony służy realizacji nadzoru judykacyjnego nad sądami powszechnymi, z drugiej – umożliwia usuwanie poważnych wątpliwości jurydycznych już na etapie postępowania odwoławczego i nie może poza nie wykraczać⁷⁶. Przed podjęciem zatem uchwały ocenie podlega treść przedstawionego zagadnienia, dla ustalenia stopnia jasności wyartykułowanego problemu, i przedstawiona w uzasadnieniu argumentacja⁷⁷.

Pytania prawne stanowią ważny instrument dla praktyki rozwiązywania trudnych przypadków, ujednolicania orzecznictwa i rozstrzygania istotnych kwestii związanych z wykładnią lub obowiązywaniem przepisów prawnych. Jednocześnie jednak odznaczają się szczególnym charakterem, wymagającym rozważnego, a nie powszechnego z nich korzystania. Instytucja ta nie powinna być postrzegana jako wyłom w zasadzie niezawisłości sędziowskiej, lecz jako element stabilizujący, służący umacnianiu poczucia pewności i bezpieczeństwa prawnego, jeśli nie zaufania względem prawa, to przynajmniej względem procesu jego stosowania.

Wykazanie przez sąd przedstawiający zagadnienie prawne Sądowi Najwyższemu, że niezbędne do rozstrzygnięcia sprawy poważne wątpliwości prawne ujawniły się w przedkładanej sprawie, jest obowiązkiem sądu formułującego pytanie i wiąże się z koniecznością przeprowadzenia analizy dotychczasowego orzecznictwa i judykatury. Dopiero ustalenie, że nauka i orzecznictwo nie wyjaśniają należycie występujących kontrowersji prawnych, uzasadnia podjęcie się ich rozwiązania przez Sąd Najwyższy w drodze uchwały. Udzielenie odpowiedzi przez

⁷³ OSNC 2021, nr 11, poz. 74.

⁷⁴ Tak też uchwała SN z 7.12.2021 r., III CZP 87/20, OSNC 2022, nr 7–8, poz. 67, oraz postanowienie SN z 29.04.2022 r., III CZP 77/22, LEX nr 3361825.

⁷⁵ Postanowienie SN z 30.03.2011 r., III CZP 131/10, LEX nr 795783.

⁷⁶ A. Marciniak (red.), *Kodeks postępowania cywilnego...*, op. cit.

⁷⁷ Por. uchwałę składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z 30 kwietnia 1999 r., III CZP 62/98, OSNC 1999, nr 10, poz. 166; postanowienie SN z 16.09.2021 r., III CZP 108/20, LEX nr 3225666.

Sąd Najwyższy nie powinno służyć także uzyskaniu wsparcia Sądu Najwyższego dla jednoznacznie sformułowanego przez sąd drugiej instancji stanowiska co do właściwej w ocenie tego sądu wykładni przepisów stosowanych przy rozpoznawaniu zażalenia⁷⁸.

BIBLIOGRAFIA

- Banaszek B., *Konstytucja RP. Komentarz*, Warszawa 2009.
- Dziurda M., *Przedstawianie zagadnień prawnych na podstawie art. 390 § 1 k.p.c. w czasach epidemii i nowelizacji*, „Przeгляд Sądowy” 2021, nr 11–12.
- Ereński T., w: idem (red.), *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Postępowanie rozpoznawcze*, t. 3, Warszawa 2016.
- Góra-Błaszczkowska A., Karolczyk B., Lubiński K., w: T. Ereński, T. Wiśniewski (red.), *System Prawa Procesowego Cywilnego. Tom II. Część II. Postępowanie procesowe przed sądem pierwszej instancji*, Warszawa 2016.
- Grochowski M., *Uchwały Sądu Najwyższego a jednolitość orzecznictwa. Droga do autopojetyczności systemu prawa?*, w: M. Grochowski, M. Raczkowski, S. Żółtek (red.), *Jednolitość orzecznictwa. Standard – instrumenty – praktyka*, Warszawa 2015.
- Kłos M., w: A. Marciniak (red.), *Kodeks postępowania cywilnego, t. 2, Komentarz. Art. 205¹–424¹²*, Warszawa 2019.
- Leszczyński L., *Jednolitość orzecznictwa jako wartość stosowania prawa*, w: M. Grochowski, M. Raczkowski, S. Żółtek (red.), *Jednolitość orzecznictwa. Standard – instrumenty – praktyka*, Warszawa 2015.
- Łazarska A., w: T. Szancilo (red.), *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Komentarz. Art. 1–505³⁹. Tom I*, Warszawa 2019.
- Łochowski M., *Wiążąca sądowa wykładnia prawa, ocena prawna, wskazania co do dalszego postępowania (uwagi na tle art. 386 § 6 i art. 393–17 k.p.c.)*, „Przeгляд Sądowy” 1997, nr 10.
- Manowska M., w: *Apelacja w postępowaniu cywilnym. Komentarz. Orzecznictwo*, wyd. V, Warszawa 2022.
- Marciniak A. (red.), *Kodeks postępowania cywilnego. Tom II. Komentarz do art. 205¹–424¹²*, Warszawa 2019.
- Markiewicz K., w: T. Ereński, K. Lubiński (red.), *System Prawa Procesowego Cywilnego. Tom IV. Część I. Postępowanie nieprocesowe*, Warszawa 2021.
- Michalska-Marciniak M., w: T. Zembruski (red.), *Kodeks postępowania cywilnego. Koszty sądowe w sprawach cywilnych. Dochodzenie roszczeń w postępowaniu grupowym. Przepisy przejściowe. Komentarz do zmian, t. 1*, Warszawa 2020.
- Nowak-Far A., *Standard jednolitości i spójności prawa. Przykład prawa Unii Europejskiej*, w: idem, *Jednolitość i spójność prawa. Perspektywa Unii Europejskiej i Federacji Rosyjskiej*, Warszawa 2013.
- Oklejak A., *Apelacja w procesie cywilnym*, Kraków 1994.

⁷⁸ Por. postanowienie SN z 18.06.2015 r., III CZP 30/15, LEX nr 1747847; postanowienie SN z 24.05.2002 r., III CZP 30/02, Prok. i Pr. – wkł. 2003, nr 3, poz. 38, postanowienie SN z 29.11.2005 r., III CZP 102/05, LEX nr 177297; postanowienie SN z 26.03.2019 r., I NSZP 1/18, LEX nr 2652420; postanowienie SN z 27.05.2010 r., III CZP 32/10, LEX nr 590616; postanowienie SN z 28.03.2019 r., III CZP 92/18, OSNC 2019, nr 12, poz. 127; postanowienie SN z 17.11.2017 r., III CZP 1/17, LEX nr 2456360; postanowienie SN z 12.05.2011 r., III CZP 9/11, LEX nr 897714.

- Osajda K., *Przesłanki odmowy podjęcia uchwały przez Sąd Najwyższy w postępowaniu cywilnym*, w: J. Gudowski, K. Weitz (red.), *Aurea praxis aurea theoria. Księga pamiątkowa ku czci profesora Tadeusza Erecińskiego*, t. 1, Warszawa 2011.
- Partyk A., w: O.M. Piaskowska (red.), *Kodeks postępowania cywilnego. Postępowanie procesowe. Komentarz aktualizowany*, LEX/el. 2021.
- Piasecki K., *Organizacja wymiaru sprawiedliwości w Polsce*, Kraków 2005.
- Sanetra W., *O roli Sądu Najwyższego w zapewnianiu zgodności z prawem oraz jednolitości orzecznictwa sądowego*, „Przeгляд Sądowy” 2006, nr 9.
- Szczucki K., w: *Ustawa o Sądzie Najwyższym. Komentarz*, wyd. II, Warszawa 2021.
- Szmulik B., *Pozycja ustrojowa Sądu Najwyższego*, Warszawa 2008.
- Trzciniński J., *Materiały z obrad Zgromadzenia Sędziów NSA w dniu 23 kwietnia 2007 r. Warszawa*, „Zeszyty Naukowe Sądownictwa Administracyjnego” 2007, nr 3.
- Wiśniewski T., w: D. Dończyk, J. Iwulski, G. Jędrejek, I. Koper, G. Misiurek, M. Orecki, P. Pogonowski, S. Sołtysik, D. Zawistowski, T. Zembrzusi, T. Wiśniewski, *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Tom. II. Artykuły 367–505*, Warszawa 2021.
- Wiśniewski T., *Rozstrzygnięcie zagadnień prawnych przez Sąd Najwyższy*, „Państwo Prawne” 2019, nr 1.
- Wiśniewski T., *Przebieg procesu cywilnego*, Warszawa 2013.
- Włodyka S., *Przesłanki dopuszczalności pytań prawnych do Sądu Najwyższego*, „Nowe Prawo” 1971, nr 2.
- Zieliński A., w: idem (red.), *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, Warszawa 2010.

Cytuj jako:

Sekula-Leleno M., *Przedstawienie do rozstrzygnięcia Sądowi Najwyższemu zagadnienia prawnego budzącego poważne wątpliwości w postępowaniu cywilnym*, „Ius Novum” 2023 (17) nr 2, s. 140–157. DOI: 10.26399/iusnovum.v17.2.2023.16/m.sekula-leleno